

Utviklingen i alderspensjon pr. 30. september 2013

Notatet er skrevet av: Iren Amundsen, Espen Steinung Dahl, Oddbjørn Haga, 05.11.2013.

Utviklingen pr. 30. september 2013

Ved utgangen av 3. kvartal 2013 er det 792 000 personer som mottar alderspensjon, en økning på 39 500 eller fem prosent fra samme tidspunkt året før.

I aldersgruppa 62-66 år mottar 67 500 personer alderspensjon. Dette utgjør 23 prosent av befolkningen i denne aldersgruppa. Ved første talletidspunkt etter at den nye pensjonsreformen trådte i kraft (1. kvartal 2011) var andelen seks prosent.

Selv om antall alderspensjonister øker, er veksten lavere enn for ett år siden. Antall nye alderspensjonister som ble registrert i løpet av 1.-3. kvartal 2013 er 60 400 personer, en nedgang på 2,4 prosent fra samme periode i 2012.

Med pensjonsreformen ble det mulig å ta ut gradert alderspensjon. Det blir stadig færre som velger å ta ut gradert pensjon. Mens 16 prosent av alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av 3. kvartal 2011, er andelen nå nede i 11 prosent. Til tross for at de fleste tar ut full alderspensjon, fortsetter mange i arbeid ved siden av pensjonen. 64 prosent av alderspensjonistene i aldersgruppen 62-66 år var i arbeid pr. 30. juni 2013.

Pensjonsreformen

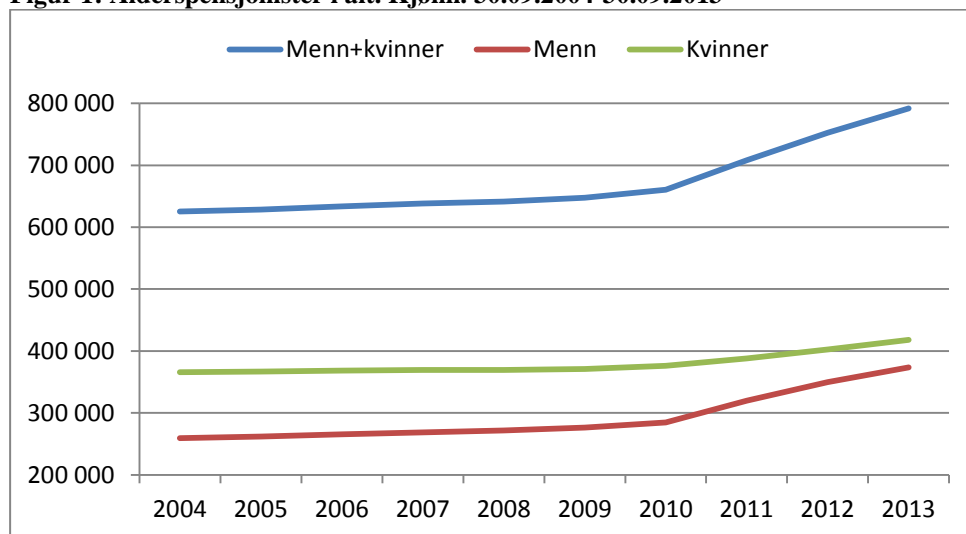
Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon; 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uførepensjon.

Antall alderspensjonister øker ...

Antall alderspensjonister økte med 39 500 fra 30. september 2012 til 30. september 2013, slik at antall personer som mottar alderspensjon ved utgangen av 3. kvartal 2013 er **792 000**. Menn står for 61 prosent av økningen, noe som utgjør 24 000 personer. Selv om andelen menn med alderspensjon er økende, avtar veksten i andelen menn noe sammenlignet med de to foregående årene. Til sammenligning stod menn for 67 prosent av økningen fra 30. september 2011 til 30. september 2012 og 74 prosent av økningen fra 30. september 2010 til 30. september 2011. Kvinner har altså en høyere andel av økningen i 2013 sammenliknet med 2011.

Figur 1 viser utviklingen i antall alderspensjonister fra 2004 fram til i dag. Veksten har vært langt kraftigere i årene 2011-2013 enn tidligere i perioden. Dette skyldes pensjonsreformen og at den nedre aldersgrensen for uttak av alderspensjon ble redusert fra 67 til 62 år. Pr. 30. september 2004 var det nærmere 107 000 flere kvinnelige alderspensjonister enn mannlige alderspensjonister. Som figuren viser har forskjellen mellom kjønnene sunket betraktelig etter innføringen av pensjonsreformen. Pr. 30. september 2013 er forskjellen knapt 45 000.

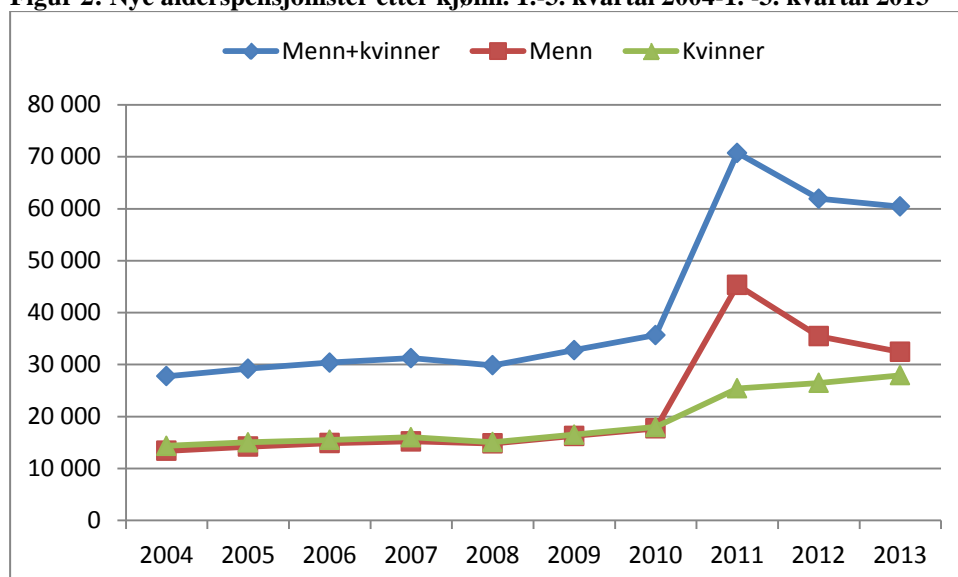
Figur 1: Alderspensionister i alt. Kjønn. 30.09.2004-30.09.2013

... samtidig blir det færre nye alderspensionister

Antall nye alderspensionister i 1.-3. kvartal 2013 er 60 400, mens antall nye i samme periode i 2012 var 61 900, dvs. en nedgang på 1 500, eller 2,4 prosent. Det er mennene som har bidratt til nedgangen. For kvinner har det vært en liten økning i antall nye alderspensionister både fra 1.-3. kvartal 2011 til 1.-3. kvartal 2012 og samme periode fra 2012 til 2013. Se figur 2. Den totale nedgangen skyldes først og fremst færre nye alderspensionister i aldersgruppa 62-66 år hittil i år sammenliknet med de to foregående årene.

Figur 2: Nye alderspensionister etter kjønn. 1.-3. kvartal 2004-1.-3. kvartal 2013*

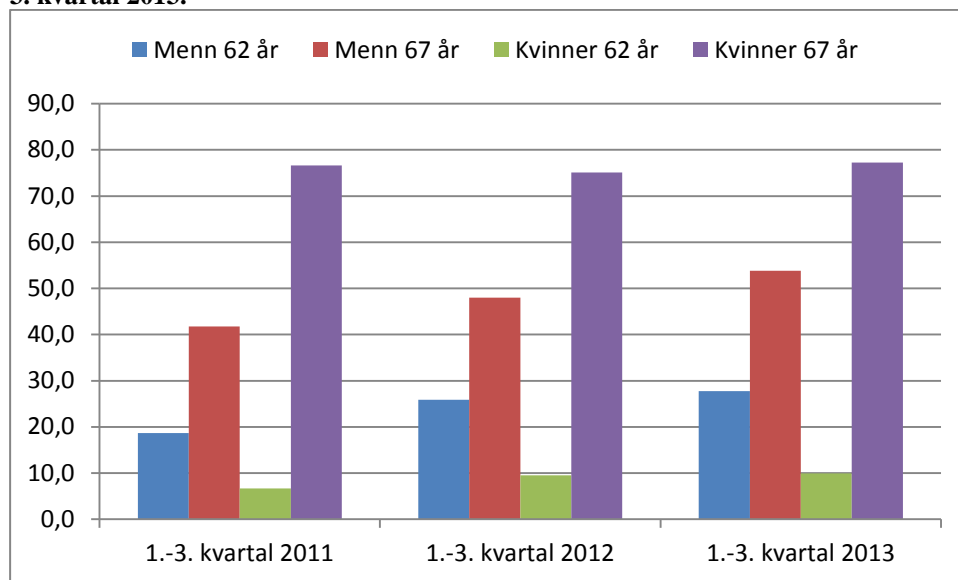

*Tall for 2009 er beregnet

Det er særlig mange som tar ut alderspensjon ved fylte 67 eller 62 år. Av de nye alderspensionistene i 1.-3. kvartal 2013 var andelen som tok ut pensjon ved 67 år og 62 år

henholdsvis 54 prosent og 28 prosent for menn. For kvinner var andelene 77 prosent og 10 prosent. Se figur 3.

Figur 3: Nye alderspensjonister 62 og 67 år etter kjønn. Andel i forhold til alle nye. 1.-3. kvartal 2011- 1.-3. kvartal 2013.

Blant dem som tar ut alderspensjon fra 67 år er det mange som har overgang fra andre pensjoner som uførepensjon, gjenlevendepensjon eller AFP. I 1.-3. kvartal var det ca. 17 400 av de nye alderspensjonistene som tok ut fra 67 år som hadde overgang fra uførepensjon.

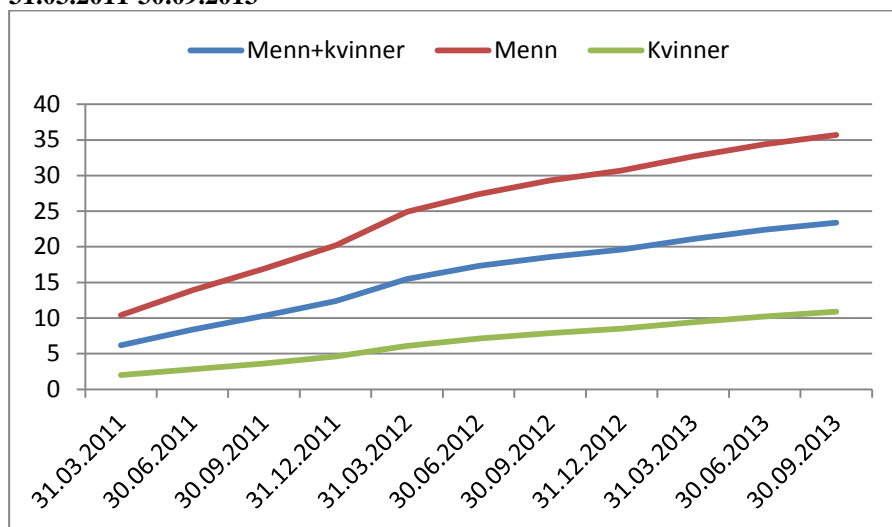
Flest menn tar ut før fylte 67 år, men kvinneandelen øker

Etter at pensjonsreformen trådte i kraft 1. januar 2011 er det mange som har rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Kvinner har i langt mindre grad enn menn benyttet seg av muligheten til å ta ut alderspensjon før fylte 67 år. Viktige årsaker er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkåret for å ta ut tidlig alderspensjon, og at flere kvinner allerede mottar full uførepensjon eller andre pensjoner. Blant dem som har muligheten til å ta ut tidlig alderspensjon, ser vi allikevel at andelen menn har vært omtrent dobbelt så høy som andelen kvinner. En mulig årsak til dette er blant annet at kvinner har lengre forventet levealder enn menn og derfor i større grad er tjent med å utsette uttaket av alderspensjon.

Pr. 30. september 2013 utgjør aldersgruppa 62-66 år 67 500 alderspensjonister. Dette er en økning på 13 500 fra samme periode i fjor. Menn utgjør 77 prosent av alle i aldersgruppa 62-66 år ved utgangen av 3. kvartal, mot 79 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2012 og 83 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2011. Se mer om økning i kvinneandelen seinere i notatet.

23 prosent av 62-66-åringene i befolkningen har tatt ut alderspensjon pr. september 2013. Ved første talletidspunkt etter at den nye pensjonsreformen trådte i kraft (1. kvartal 2011) var andelen seks prosent. Det er store forskjeller på menn og kvinner. 36 prosent av mennene og 11 prosent av kvinnene i befolkningen er alderspensjonister når de er mellom 62 og 66 år. Se figur 4.

Figur 4: Alderspensionister 62-66 år etter kjønn. Andel av befolkningen i samme aldersgruppe. 31.03.2011-30.09.2013

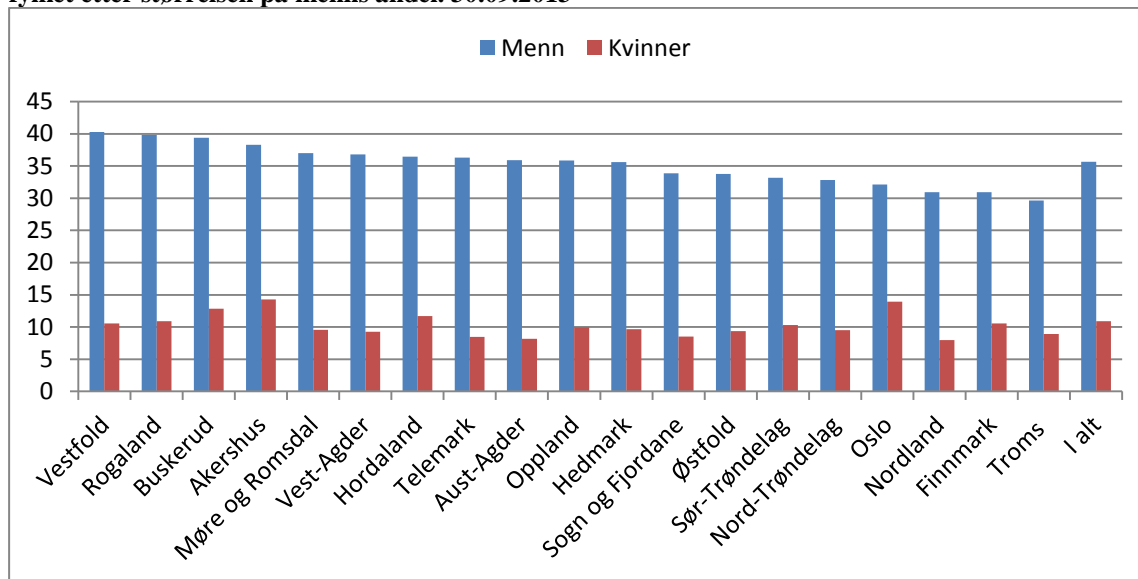

Betydelige forskjeller mellom fylkene

Rogaland har den høyeste andelen 62-66-åringene i forhold til det totale antallet alderspensionister i fylket med 9,8 prosent. Lavest andel har Nordland med 7,2 prosent. Sogn og Fjordane har den høyeste andelen alderspensionister 85 år og over med 18,1 prosent, mens Finnmark ligger lavest med 11,9 prosent. Dette har sammenheng både med forskjeller i uttaksadferd og i alderssammensetningen i fylkene.

Blant menn har Vestfold høyest andel med alderspension i forhold til befolkningen i gruppa 62-66 år med 40,3 prosent. Troms er lavest med 29,6 prosent. Blant kvinnene er Akershus høyest med 14,3 prosent og Nordland lavest med 8 prosent. Se figur 5.

Figur 5: Alderspensionister 62-66 år etter kjønn og fylke. Andel av befolkningen 62-66 år i det enkelte fylket etter størrelsen på menns andel. 30.09.2013

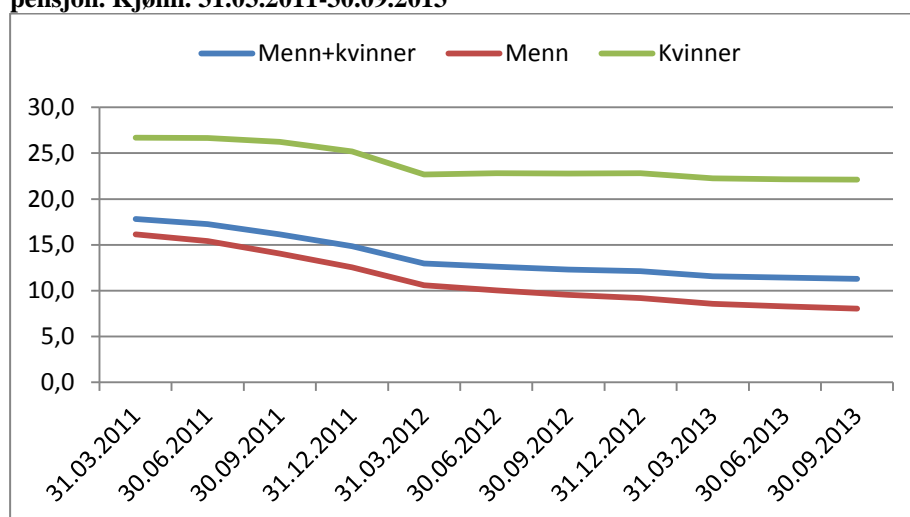

Gradert pensjon stadig mindre brukt

Av de 224 500 som mottok alderspensjon etter nye regler pr. 30. september 2013 er det 8 700 som har tatt ut gradert pensjon. Andelen alderspensjonister 62-66 år med gradert pensjon går stadig nedover; ved utgangen av 1. kvartal 2011 var andelen 18 prosent mot 11 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2013. Uttak av gradert pensjon har vært mer populært blant kvinner enn blant menn. 22 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av 3. kvartal 2013, mens tilsvarende for menn var åtte prosent.

Som figur 6 viser har både menns og kvinners andel med gradert pensjon gått ned siden den nye pensjonsordningen trådte i kraft 1. januar 2011.

Figur 6: Alderspensjonister 62-66 år med gradert pensjon etter kjønn. Andel i forhold til alle med pensjon. Kjønn. 31.03.2011-30.09.2013

Av dagens alderspensjonister i alderen 62-70 år har 220 000 hatt mulighet til å endre uttaksgrad. Av disse er det 8 500, dvs. 3,9 prosent, som har benyttet seg av denne muligheten siden de ble alderspensjonister første gang. Andelen er 4,3 prosent for mennene og 3,4 prosent for kvinnene. Som forventet øker andelen som har endret uttaksgrad, med tiden som pensjonist. Det er pensjonister som har hatt vedtak om alderspensjon i 25 måneder eller mer som har størst andel med endret uttaksgrad; hhv. 7,9 prosent av mennene og 5,8 prosent av kvinnene.

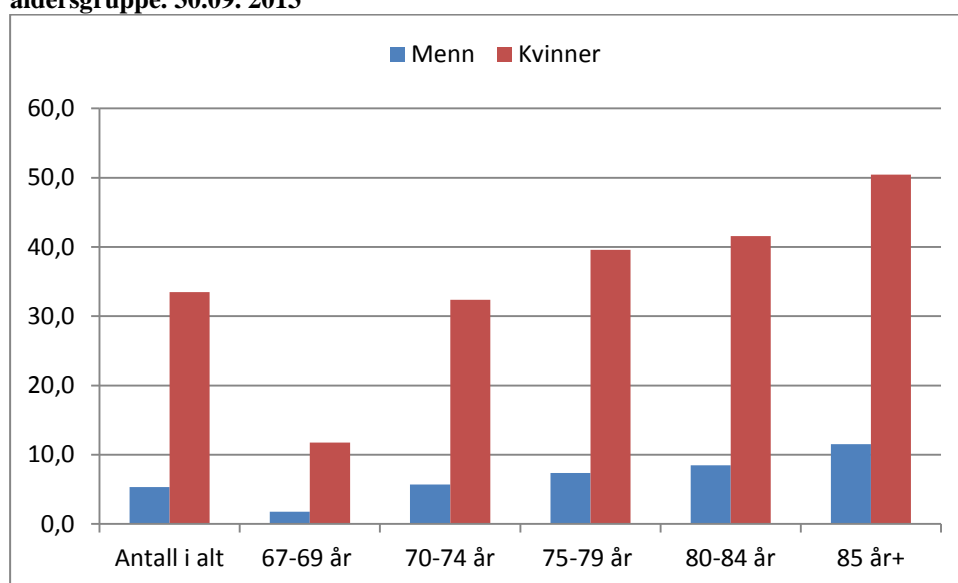
Stadig færre minstepensjonister

Antall alderspensjonister med minstepensjon ved utgangen av 3. kvartal 2013 er 160 000, dvs. en nedgang på 27 200 fra utgangen av 3. kvartal 2010 (tall for 2011 og 2012 mangler). Andelen i forhold til alle alderspensjonister er 20 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2013 mot 32 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2004. Andelen kvinner blant minstepensjonistene var 88 prosent pr. 30. september 2013, omtrent samme andel som pr. 30. september 2004. Andelen kvinnelige minstepensjonister sett i forhold til *alle* kvinnelige pensjonister viser

imidlertid stor nedgang i tiårs-perioden. Nærmere halvparten av de kvinnelige alderspensjonistene var minstepensjonist ved utgangen av 3. kvartal 2004 mot en av tre ved samme tidspunkt i 2013.

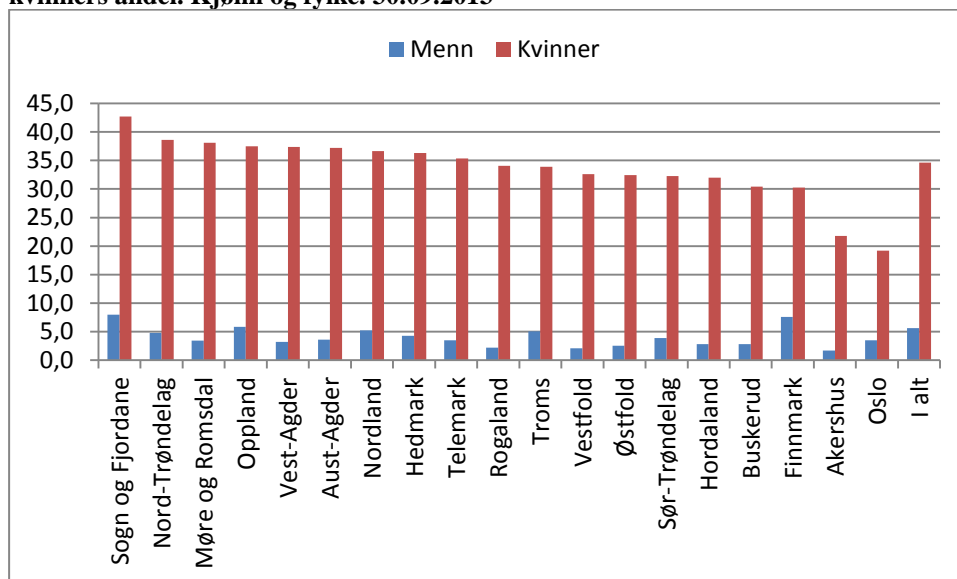
Figur 7 viser den store forskjellen på andelen minstepensjonister, både kjønns- og aldersmessig. Vi ser at det ikke er så stor forskjell på de to aldersgruppene 75-79 år og 80-84 år, mens andelen gjør et hopp til den eldste aldersgruppa. Vilkåret for uttak av alderspensjon før 67 år er at man har tjent opp en pensjon som overstiger minste pensjonsnivå ved fylte 67 år. Dette er årsaken til at det ikke finnes minstepensjonister blant 62-66-åringene, og aldersgruppa er derfor heller ikke med i figuren.

Figur 7: Minstepensjonister etter kjønn og alder. Andel av alle alderspensjonister i den enkelte aldersgruppe. 30.09. 2013

Akershus og Oslo har desidert lavest andel alderspensjonister med minstepensjon, begge med 12,3 prosent. Buskerud har lavest andel av de øvrige fylkene med 17,4 prosent, mens Sogn og Fjordane har høyest andel minstepensjonister med 26 prosent.

Figur 8: Minstepensjonister etter kjønn og fylke. Andel av alle alderspensjonister etter størrelsen på kvinners andel. Kjønn og fylke. 30.09.2013

Kjøpekraften øker

Pr. 30. september 2013 er den gjennomsnittlige årlige alderspensjon 245 100 kroner for menn og 182 800 kroner for kvinner. Kvinnenes pensjon utgjør dermed 75 prosent av mennenes. Pr. 30. september 2004 utgjorde kvinnenes pensjon 73 prosent av mennenes pensjon. Den gjennomsnittlige årlige pensjonen (omregnet med konsumprisindeksen) har økt med 31 prosent for mennene og med 34 prosent for kvinnene fra utgangen av 3. kvartal 2004 til samme tidspunkt i 2013. Kvinnene har økt mest i aldersgruppa 67-69 år med 41 prosent, mot 32 prosent for menn.

Over 75 år er det menn som har høyest prosentvis vekst. Disse forskjellene kommer av at de nye kvinnelige alderspensjonistene har hatt høyere yrkesdeltakelse enn de eldre, som forklarer den høye økningen blant yngre kvinner. Eldre menn har hatt like høy yrkesdeltakelse som yngre, men modningen¹ av pensjonssystemet gjør likevel at menn i høyere aldersgrupper får bedre pensjonsopptjening enn de som var i samme aldersgruppe tidligere.

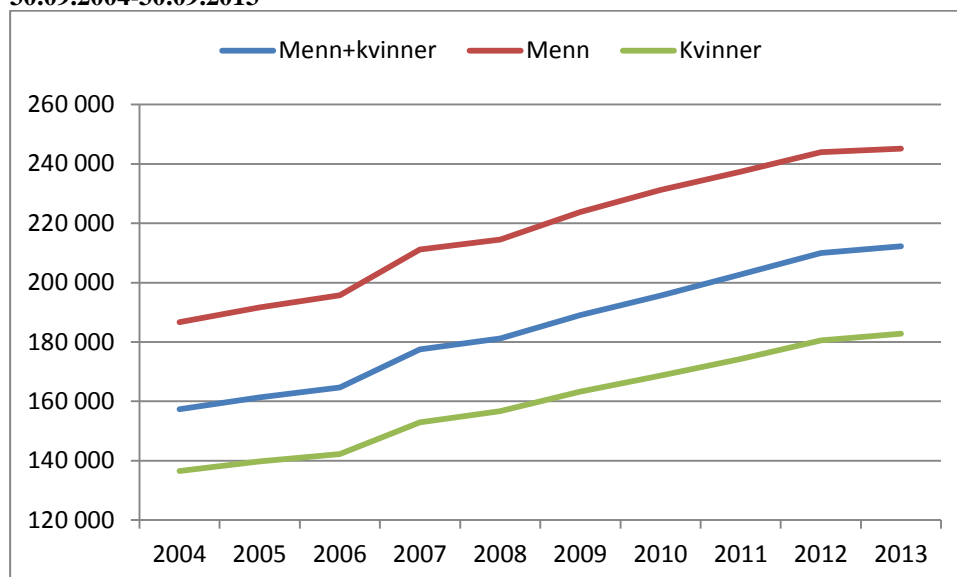
Det er en mindre økning i gjennomsnittlig pensjonsbeløp fra 30. september 2012 til 30. september 2013 enn de to foregående årene. Dette skyldes pensjonsreformen som ga anledning til å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. Som følge av dette gikk gjennomsnittlig pensjon ned både for menn og kvinner i aldersgruppa 62-66 år, og for menn også i alder 67-69 år. For aldersgruppa 62-66 år skyldes nedgangen at en større andel hadde tatt ut pensjon ved 62 år, og i aldersgruppa 67-69 år at en større andel av disse hadde tatt ut pensjon før fylte 67 år.

Tallene viser en betydelig vekst i kjøpekraften blant alderspensjonister gjennom hele den siste tiårsperioden. Som del av pensjonsreformen har mange valgt å ta ut alderspensjon før fylte 67

¹ Yngre fødselskull har hatt anledning til å tjene opp pensjonspoeng i flere år. De som er født i 1940 og fylte 67 år i 2007, er de første som har hatt anledning til full opptjening ved fylte 67 år.

år. De får da livsvarig lavere pensjon, men får til gjengjeld pensjon i flere år. I tillegg har det blitt mulig å ta ut gradert pensjon. Mange av de som har tatt ut alderspensjon tidlig, fortsetter også i fullt arbeid ved siden av pensjonen. Alt dette gjør at tallene i figuren trolig vil undervurdere den reelle utviklingen i kjøpekraften blant pensjonister i perioden 2011-2013.

Figur 9: Gjennomsnittlig årlig pensjon etter kjønn. Beløp i kroner omregnet med konsumprisindeksen. 30.09.2004-30.09.2013

Både for menn og kvinner er det aldersgruppa 85 år og over som har lavest pensjon fram til og med 2010. Aldersgruppa 62-66 år, som kom inn da den nye ordningen trådte i kraft fra 1. januar 2011, har lavest pensjon både for menn og kvinner ved utgangen av 3. kvartal 2011-2013. Dette skyldes først og fremst de fleksible uttaksreglene for alderspensjon, der pensjonen blir justert for gjenstående levealder på uttakstidspunktet. Tidlig uttak gir derfor lavere årlig pensjon. I tillegg er de fleste med gradert pensjon i aldersgruppa 62-66 år.

Blant mannlige alderspensjonister er det Akershus som har høyest gjennomsnittlig årlig pensjon pr. 30. september 2013 med 271 500 kroner, blant kvinner er det Oslo som har høyest gjennomsnittlig pensjon med 207 500 kroner.

Tilleggspensjon

Tilleggspensjon gis til alderspensjonister som har tjent opp pensjonspoeng gjennom å ha vært i arbeid eller hatt andre typer pensjonsopptjening. Andelen med tilleggspensjon har økt fra 90 prosent pr. 30. september 2004 til 95 prosent pr. 30. september 2013. Det er særlig blant kvinnene at andelen med tilleggspensjon øker, fordi stadig flere kvinnelige alderspensjonister har vært yrkesaktive. Andelen økte fra 86 prosent til 93 prosent.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Fra februar 2012 får uføre som har overgang til alderspensjon ved 67 år et skjermingstillegg som del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av 3. kvartal 2013 er det 55 000 alderspensjonister som mottar skjermingstillegg, dvs. en andel på 6,9 prosent i forhold til alle alderspensjonister. Ved utgangen av 3. kvartal 2012 var andelen 4,4 prosent.

Kombinert med uførepensjon

Det er ca. 2 350 personer som har alderspensjon i kombinasjon med gradert uførepensjon pr. 30. september 2013. Pr 30. september 2012 var tallet ca. 2 000.

Syssetningen blant eldre²

Etter innføringen av pensjonsreformen kan man selv velge når man ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år. Knappt halvparten av de 62–66-åringene som har mulighet til å ta ut alderspensjon³, har valgt å gjøre dette. Figur 10, som angir hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid, viser at mange i denne aldersgruppen fortsetter i jobb.⁴ 64 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år kombinerer pensjon med fortsatt arbeid. I forkant av uttak av alderspensjon var det 77 prosent av disse som var i arbeid. Dette innebærer at 83 prosent av de som var i jobb før uttak av alderspensjon, fortsatt er i arbeid.

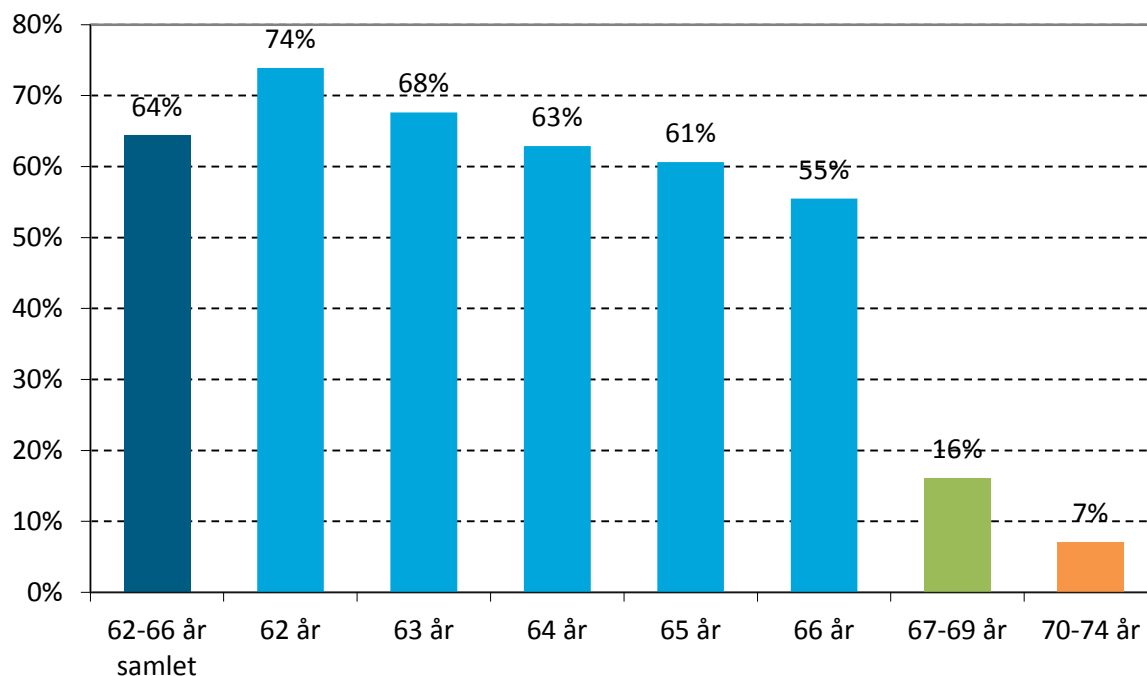
Kombinasjonen av arbeid og pensjon er i klart mindre grad brukt for de over 67 år, og er jevnt fallende for de under 67 år. Blant de som har fylt 67 år er det blant pensjonistene inkludert de som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser, slik at aldersgruppene ikke er helt sammenlignbare.

² Denne statistikken gjelder utgangen av 2. kvartal 2013, mens statistikken om uttak av alderspensjon gjelder per 3. kvartal 2013. Dette skyldes at sysselsettingstall ennå ikke er klare for 3. kvartal 2013.

³ Uttak før 67 år krever en viss størrelse på opptjeningen.

⁴ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker-/arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

Figur 10. Alderspensionister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer pensjon med arbeid. Utgangen av 2. kvartal 2013.

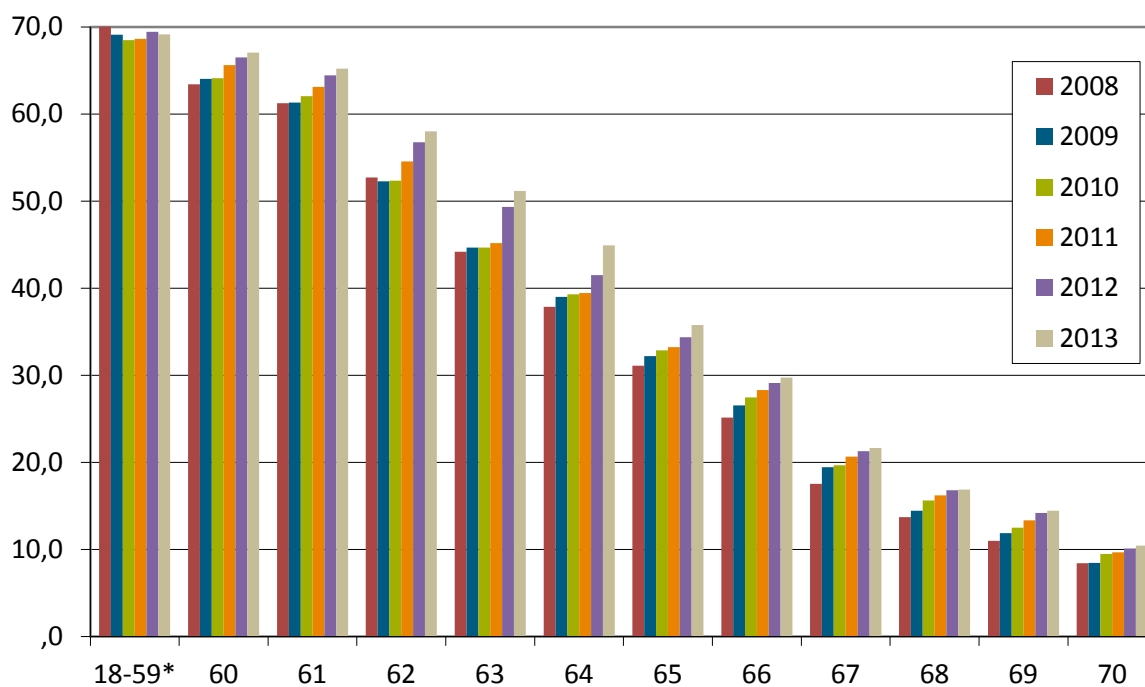

Mens figur 10 viser at mange av de som har tatt ut alderspensjon fortsetter i jobb, ser vi i figur 11 på utviklingen i sysselsettingen totalt sett ved utgangen av 2. kvartal i 2008–2013. For de under 60 år har andelen sysselsatte vært relativt stabil siden 2008, med enkelte små svingninger som følge av konjunktorendringer. For aldersgruppene 60 år og eldre har sysselsettingen derimot økt år for år.

Vi ser en spesielt stor økning i sysselsettingsandelen for 62-åringene i 2011, og for 63- og 64-åringene i 2012 og i 2013. Dette er de årskullene som i størst grad har blitt berørt av pensjonsreformen hittil. Denne gruppen har allerede fra 62–63 år hatt mulighet til å ta ut alderspensjon og samtidig fritt kombinere pensjon og arbeid uten at pensjonen blir avkortet. Blant eldre generasjoner var avtalefestet pensjon (AFP) eneste mulighet til tidligpensjon. AFP hadde imidlertid svake arbeidsinsentiver, ved at pensjonen ble redusert om du hadde årlig arbeidsinntekt over 15 000 kroner. Slik fungerer fortsatt AFP-ordningen i offentlig sektor.

I tillegg til en positiv effekt av pensjonsreformen, ligger det også andre forklaringer bak de økte sysselsettingsandelene for de over 60 år. Blant disse forklaringene kan vi nevne høyere levealder og bedre helsetilstand blant de eldre. Dessuten har de som nå blir 60 år et høyere utdanningsnivå enn eldre årskull. I tillegg er det en generasjonseffekt blant kvinner, ved at de kvinnene som nå passerer 60 i større grad har vært i arbeid og derfor også arbeider mer etter fylte 60. Dette er en utvikling som sannsynligvis vil fortsette i de kommende årene.

Figur 11. Personer 18–70 år i registrert arbeid. Andel av befolkning i samme aldersgruppe. Utgangen av 2. kvartal 2008–2013.

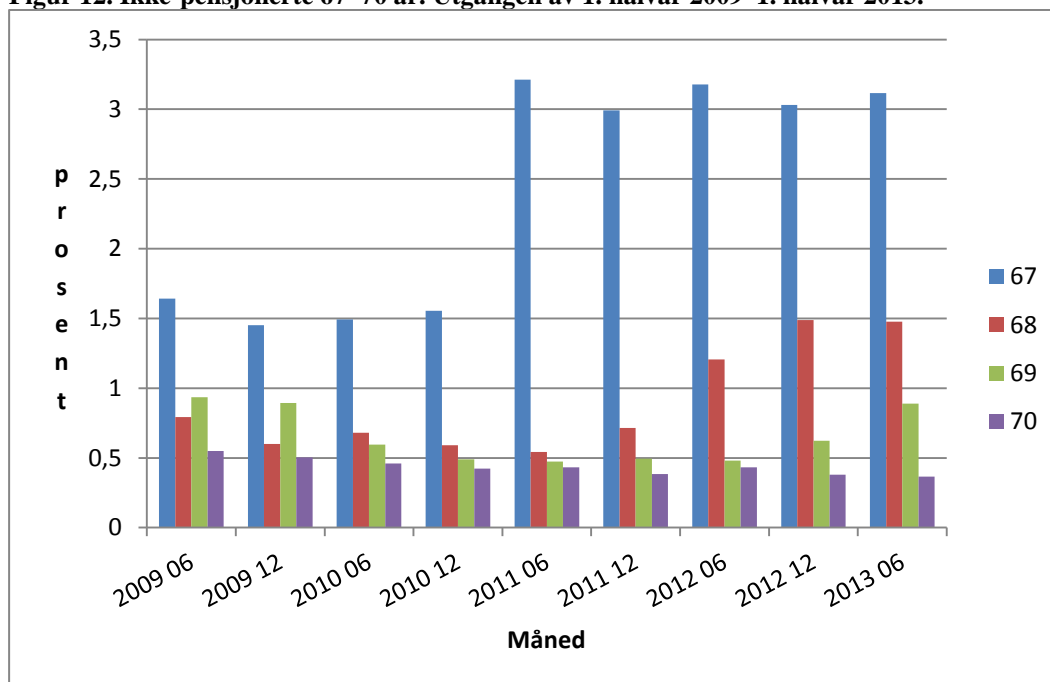

*=Aldersstandardiserte tall.

Om lag 1 500 personer har valgt å utsette uttaket av alderspensjon som følge av pensjonsreformen.

Pensjonsreformen har ført til at vi har fått 67 500 alderspensjonister under 67 år. Reformen har også gitt anledning til å øke den årlige pensjonen ved å ta ut pensjon senere enn ved 67 år. Vi kan ikke gi et eksakt tall på hvor mange som har benyttet seg av dette. Det var også før reformen trådte i kraft en del som først tok ut pensjon mellom 67 og 70 år. Dessuten er det en del som bor i Norge som ikke har rett på alderspensjon. Ved å se på endring i andelen ikke-pensjonerte av befolkningen i alder 67-70 år, kan vi gi et anslag på hvor mange færre pensjonister vi har i denne aldersgruppa enn vi ville hatt uten pensjonsreformen.

Figur 12. Ikke-pensjonerte 67–70 år. Utgangen av 1. halvår 2009–1. halvår 2013.

Vi ser en tydelig effekt av pensjonsreformen ved at andelen ikke-pensjonerte 67-åringene øker fra en stabil andel på om lag 1,5 prosent i 2009 og 2010 til en stabil andel på vel 3 prosent fra 2011. Det er overraskende at ikke økningen kom allerede i 2010, fordi også 67-åringene det året kunne få høyere årlig pensjon ved å vente med uttaket.

67-åringene har en økning i andel ikke-pensjonerte på om lag 1,5 prosentenheter. Dette tilsvarer 900 personer. 68-åringene har en økning i andelen ikke-pensjonerte på 0,8 prosentenheter som tilsvarer 430 personer. Hvis andelen ikke-pensjonerte 69-åringene øker til 1 prosent, tilsvarer det 150 personer ved utgangen av 2013. Til sammen utgjør dette om lag 1 500 personer som har utsatt uttaket av alderspensjon lenger enn de ville gjort uten pensjonsreformen.